

Kot ulazi i u poetiku Artoovog, Vitkjevičevog i Mrožekovog pozorišta.

Preko esencije, kao onog što ostaje od nas, ljudske drame bez slučajnosti, bez iluzija da postoji izbor, kao traga ili otiska ljkusara na kamenu koji voda nije izbrisala, Kot dolazi do svog pojma pozorišta esencije. U ponovo pročitanoj Ibzenovoj »Lutkinoj kući« tradicionalni znaci tragedije i komedije su još jedanput okrenuti. Tako je ona obilježila početak novog pozorišta kao nove drame i nove scene. Čitajući znakove Ibzenove drame, on u njoj uočava okrutnosti grčke tragedije, kao da su u ibzenevske kuće ušle seni Edipa ili Elektre. Čitajući pozorište preko znakova Kot razaznaje da je

Vitkaci došao prerano, a Mrožek na vrijeme, da su Gombrović i Vitkaci sadržani u Mrožeku, kao što su u Vitkaciju sadržani Malinovski, Hviztek, Karnap i futuristi. O Vedekindovom djelu »Budjenje proljeća« ima dosta divnih zapožanja u ovoj knjizi. Još je na repertoaru u Jugoslovenskom dramskom pozorištu u Beogradu Vedekindov komad. Djelo je napisano koncem prošlog stoljeća, a režiser Haris Pašović, postavljajući i realizujući ovo djelo, vjerovatno je imao na umu dragocijene opaske Jana Kota. Između ostalih i ovu: »Vreme teatra je uvek tačno, pa i onda kada gradski časovnici kasne.«

Pozorište u Poljskoj druge polovine pedesetih godina ovaj izuzetni tumač pozorišnih kre-

tanja smatra najpolitičnjim na svijetu. Ali, sve ima svoju cijenu u konkretnim istorijskim prilikama. Kod Grotovskog ta cijena je bila promjena politike u metafiziku. Iz esej u ovoj knjizi lako se uočava da Kota najviše zanimaju trenuci u kojima život pokazuje prstom na pozorište, a pozorište u život, kad pozorište postaje opipljivo u realnosti vremena. Pozorište je samo ritual, ali ne i onaj koji više nikom ništa ne govori. Naš poznat teatolog Jovan Hristić ističe da je Jan Kot potpuni pozorišni kritičar, a u čitanju dramskog teksta i reditelj jedne moguće predstave, u kojoj nepogrešivo identificuje osnovne dramske mehanizme teksta i dramske funkcije njegovih junaka. Pozorište je za Kota život.

vajda o sebi

Anže Vajda: FILM ZVANI ŽELJA, Narodna knjiga, Beograd, 1988.

mariusz piotr tukaj

Pre dve godine francuska izdavačka kuća Edition Stock objavila je prvu i do sada jedinu knjigu Andžela Vajde — *Un cinéma nommé désir*. Na poljskom jeziku knjiga je najpre izašla u nezavisnom izdanju pod naslovom *Po-wtórka za całości* (što bismo mogli da prevedemo kao *Rekapitulacija*), pa je onda časopis za pozorište i film *Dialog* u četiri nastavka objavio Vajdina razmišljanja pod naslovom *Kino, moje przeznaczenie* (*Film — moja sudbina*), izostavljajući uvodno poglavje i tri završna koja govore o cenzuri i o odnosu umetnika — državna mecenca u Poljskoj i socijalističkom sistemu uopšte. Nedavno se knjiga u svom integralnom obliku pojavila na srpskohrvatskom jeziku, u prevodu Petra Vujičića.

Moram priznati da sam tu knjigu uzimao u ruke sa nekim uzbudnjem, pretpostavljajući da taj umetnički autokomentar mora da doneće niz specifičnih, individualnih razmišljanja, koja će sa druge strane osvetliti to što posmatramo na filmskom platnu. Jer, uvek autorski, rediteljski komentari gotovih dela dozvoljava relativizaciju naših utisaka iznesenih iz bioskopske dvorane. Zato završnu rečenicu prve glave da će to biti knjiga o banalnim stvarima koje čovek filma treba da zna, a često ih nije svestan upravo zato što su banalne, tretirao sam kao svojevrsnu kokethost autoru *Brezova šume*. I moram da priznam da je za vreme čitanja sledećih kratkih poglavlja raslo moje razočarenje, pošto sam, umesto na pretpostavljene revelacije, nailazio na tvrdnje i izjave koje je moguće naći skoro u svakom od priručnika filmske režije, jedino s tom razlikom da su kod Vajde »okicene« primerima iz ličnog iskustva i ponekom anegdotom. Počeo sam da se pitam zašto baš Vajda piše takvu knjigu, koju svoju potrebu na taj način podmiruje?

Ali konkretno. Knjiga prepričava proces stvaranja filma od rediteljske ideje do premiere, a između tih elemenata filmskog procesa pojavljuju se izjave na temu kako on sam učestvuje u tom procesu, o čemu mašta i šta savezuju mladim rediteljima, kako radi sa glum-

cem, kako razume svoju ulogu reditelja i sl. Sve to, ipak, stvara utisak da tu nema ništa novo, da je to već neko rekao na časovima režije i pomalo podseća na savete »dobrog ujaka«: ako hoćete da »dobijete« noć, uzmite — tmuran dan, odgovarajući blendu, filtere, treba još samo izvor svetla: sijalica baklja eto, sve to dobro izmešajte i dobijete najistinitiju filmsku noć.

A sada ozbiljno. To je samo jedan sloj ove knjige, površinski sloj. I tu je dvoličnost Vajdiće knjižice. Kada je počnemo čitati na drugi način, ostavljajući na stranu traganje za dogovorom na pitanje kako napraviti film klase Vajdinih dela, shvatamo da Vajda govori o svesnom odnosu prema radu i, naprsto, talentu, kao i sve češćem u sadašnjoj umetnosti povratku na »klasične pozicije«. Izgleda da ta teoretska refleksija Vajde proističe i ima potvrdu u njegovom stvaralaštву. Naime, kad pogledamo njegov filmski razvoj možemo da izdvajmo sledeće periode: od debija do filma *Lotna*, reprezentativnog za takozvanu »poljsku školu«, drugi — od *Praha (Popioly) do Lova na muve (polowanie na muchy)* period traženja novih sredstava i formi izražavanja, i treći period, sa filmovima kao što su *Brezova šuma (Brezecina)*, *Predio posle bitke (Krajobraz po bitwie)*, *Svadba (Wesele)*, *Pilat i drugi (Pilat i inni)*, *Obećana zemlja (Ziemia obiecana)*, *Covek od mramora (Człowiek z marmuru)*, *Gospodice iz Viške (Panny z Wilka)*. Dakle, kao što piše autor te periodizacije Maćej Karpiński (Maćej Karpiński): »Postojaо je period *sturm und drang* u kojem su nastali filmovi koji predstavljaju obračun sa sopstvenom mladošću i mladošću generacije — njihovu formu diktilira je jasno odredena misaona poruka i emocionalna temperatura. Zatim je došao period kolebanja, nedoumica, koji se održavao kako u sadržaju, tako i u formi dela koja su tada nastala. Naižad, treći period — period koji zasluguje naziv punе stvaralačke zrelosti, u kom se kristališe stil, a filmska materija umetniku više ne stvara nikakav otpor i (...) forma koja jednoznačno proizlazi iz sadržaja je poslušna sluškinja umetničke ideje.«

Ljubica Mrkalj, grafička

U tom kontekstu postaje shvatljiv Vajdin stav koji zastupa u knjizi o kojоj govorim. Jasno postaje zašto zauzima poziciju starijeg kolege koji dozvoljava sebi niž, učinilo bi se, nepotrebni saveta. Sam je prošao sve faze fascinacije različitim formalnim tendencijama, koje su na kraju postale puka igra neinteresantna za gledaoca. Zato Vajda toliko puta ponavlja neophodnost uzimanja u obzir toga kome je film namenjen. Zato toliko puta govori o formalnim rešenjima koja služe jedino sama sebi, ne unoseći nijedno značenje. To nije stav koji zauzima jedino u odnosu na film. Slično govoriti i u poglavljaju o pozorištu i svom mestu u njemu. Danas, kada je umetnost prošla sve faze postmodernističkih iskustava, polako kao da se vraća na pozicije napuštene pre trideset godina. To, ipak, nije maniristički povratak, već povratak bogat pomenutim iskustvima. Zato, smatra Vajda, treba se setiti osnovnih principa i zato, kao što kaže na kraju svoje knjige, »uprostavljam se pogledu da je umetnost filma samo zagonetka, a gledalac suvišan dodatak umetniku — reditelju.«

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

uredaju: Silvija Dražić, Zoran Deric, Petru Krdu, Alpar Lošonc i Miroljub Radojković ☆ glavni i odgovorni urednik fra-nja Petrinović ☆ tehnički i likovni urednik Cvetan Dimovski ☆ sekretar redakcije Radmila Gikić ☆ lektor Sanja Štefan ☆ članovi izdavačkog saveta: Bosiljka Bojanović (predsednik), Tanja Durić, Biljana Cvetković, Rada Čupić, Dušan Radak, Boško Ivković, Dušan Mihailović, Dušan Patić, Danica Grubač, Simon Grabovac (delegati šire društvene zajednice) Radmila Gikić, Radmila Cvijanović Lotina, Vladimir Kopić, Franja Petrinović i Čedomir Keco (delegati izdavača) ☆ izdaje ništro »Dnevnik«, Novi Sad, bulevard 23, 23. oktobra 31 ☆ direktor ništro »Dnevnik« Jovan Smederevac ☆ osnivač pokrajinskih konferencijskih omladine vojvodine ☆ časopis finansira SIZ kulture vojvodine ☆ rukopise slati na adresu: Redakcija »Polja«, Novi Sad, poštanski fah 190, Žiro račun 65700—603—6324 ništro »Dnevnik« OOUR ☆ redakcija dnevnika, sa naznakom za »Polja« (godišnja pretplata 5.000 dinara, za inostranstvo dvostruko) ☆ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ☆ tiraž 2.000 primeraka

Polja